

จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก ภาพมารผจญ¹

received 4 AUG 2022 revised 1 JAN 2022 accepted 23 JAN 2022

ธนพล จุลกะเศียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาการออกแบบสื่อดิจิทัล

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยสร้างสรรค์จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐาน โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถ วัดชมภูเวก จังหวัดนนทบุรี และ 2) เพื่อสร้างภาพจิตรกรรมฝาผนังสันนิษฐานอุโบสถ วัดชมภูเวก จังหวัดนนทบุรี ด้วยเทคนิคจิตรกรรมดิจิทัล ในขั้นตอนกระบวนการวิจัย ได้ดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจิตรกรรมฝาผนังของประเทศไทย และภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก ทางด้านตำแหน่ง เนื้อหา รูปแบบ และเทคนิคการสร้างสรรค์ ด้วยการศึกษาเชิงสำรวจ และการทบทวนวรรณกรรม และนำข้อมูลที่ได้มาสร้างสรรค์เป็นผลงานจิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก ภาพมารผจญ แล้วนำเสนอต่อสาธารณะเพื่อประเมินผลตอบรับ

ผลการวิจัยพบว่า ภาพจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก สร้างขึ้นราวสมัยอยุธยาตอนปลาย ฝีมือสกุลช่างนนทบุรี ถือว่ามีความเก่าแก่มากแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี ปัจจุบันมีความชำรุดเสียหายมาก ด้านการแบ่งกลุ่มเนื้อหาของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถ แบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม คือ 1. ภาพแสดงอดีตพระพุทธเจ้า 2. ภาพแสดงทศชาติชาดก 3. ภาพแสดงพระมาลัย และ 4. ภาพแสดงพุทธประวัติ การจัดวางตำแหน่งของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก มีลักษณะคล้ายคลึงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยาตอนปลายและรัตนโกสินทร์ตอนต้นหลายแห่งที่ร่วมสมัยเดียวกัน ผู้วิจัยได้ทำคัดเลือกภาพมารผจญ ที่อยู่ในกลุ่มของภาพพุทธประวัติ มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคจิตรกรรมดิจิทัลด้านการประเมินผลงาน ผู้วิจัยใช้ผลจากการตอบแบบสอบถามเป็นตัวชี้วัดผลงานรูปแบบหนึ่ง พบว่า ผู้ที่ได้รับชมผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดชมภูเวก (ภาพมารผจญ)” มีความพึงพอใจในระดับมากทุกข้อ ในด้าน “สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังไทยได้” มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.48 สามารถสรุปได้ว่าการสร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังนี้สามารถเป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์งานด้านจิตรกรรมฝาผนังโบราณได้ต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐาน, จิตรกรรมฝาผนัง, มารผจญ, อุโบสถ, วัดชมภูเวก

¹บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถ วัดชมภูเวก จังหวัดนนทบุรี” โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ประจำปีงบประมาณ 2022 ดำเนินการวิจัยแล้วเสร็จปี 2022

Digital Painting from Murals in Ubosot of Wat Chomphu Wek Mara¹

Thanapon Junkasain

Assitant Professor, Department of Digital Media Design,
Faculty of Architecture and Design,
Rajamangala University of Technology Rattanakosin

Abstract

This research is a presumptive digital painting creative research. The objectives are 1) studying and analyzing information that related murals in Ubosot (Chapel) of Wat Chomphu Wek, Nonthaburi Province. And 2) created painting assumption from Ubosot (Chapel) of Wat Chomphu Wek by Digital Painting techniques. Research process has conducted to study and analyze information which related murals in Thailand, and especial inside Ubosot of Wat Chomphu Wek in terms of position, content, style and creative technique by means of survey and literature review. Then used the obtained information to create “Digital Painting from Murals in Ubosot of Wat Chomphu Wek (Mara)”, and afterwards, presented to the public for assessment.

The murals in Ubosot of Wat Chomphu Wek were painted in the late Ayutthaya period by Craftsmanship of Nonthaburi Province. These murals can be divided by contents into 4 groups: 1. Murals of Buddhas in the past, 2. The Ten Jataka, 3. Phramalaya, and 4. Buddha’s biography. In case of position of murals in Ubosot Wat Chomphu Wek were similarly arranged with many Ubosot where in the late Ayutthaya and Early Rattanakosin period. Researcher had selected murals “Mara” by purposive sampling to use as prototype images for created with Digital Painting technique. Then had evaluated “Digital Painting from Murals in Ubosot of Wat Chomphu Wek (Mara)” by questionnaires as a form of performance indicators.

¹This article is part of the research: “Digital Painting from Murals in Ubosot of Wat Chomphu Wek” with research funding from Rajamangala University of Technology Rattanakosin fiscal year 2022, completed research in 2022.

The results showed that most of them satisfied with the “high” level of all. In addition to finding that “this Artwork can be a part of conserving ancient Thai murals” with an average of 4.48 = “high”. Accordingly, it was concluded that the creation of Digital Painting from Murals could be one of technique to preserve ancient mural work in the future.

Keywords: Presumptive Digital Painting, Murals, Mara, Ubosot, Wat Chomphu Wek

บทนำ

จิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏในศาสนสถานทางพุทธศาสนาบริเวณประเทศไทยมีอยู่หลากหลายแห่งด้วยกัน และมีการสืบทอดต่อเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตเป็นระยะเวลายาวนาน ทั้งนี้ปัจจุบันสามารถพบเห็นได้มากภายในอุโบสถของวัดต่าง ๆ โดยอุโบสถ หรือ โบสถ์ (ส่วน “พระอุโบสถ” จะใช้เรียกโบสถ์ของวัดที่เป็นพระอารามหลวง ส่วน “สิม” จะใช้เรียก โบสถ์ ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) เป็นอาคารสำคัญที่ใช้สำหรับการประกอบพิธีกรรมทางสงฆ์ของศาสนาพุทธ มีหลักฐานว่าเริ่มปรากฏในสมัยสุโขทัย โดย พัทธนะ บุญประดิษฐ์ อธิบายว่า “ในสมัยอยุธยาตอนต้น โบสถ์มีความสำคัญขึ้นกว่าเดิมแต่น้อยกว่าวิหาร จึงยังมีขนาดเล็กและนิยมสร้างไว้ทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นด้านหลังของวัด” (Boonpradit, 2022) ครั้นในสมัยอยุธยาตอนกลางมีความสำคัญมากขึ้น ทำให้วัดมีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิม และได้ส่งต่ออิทธิพลแนวคิดมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์และมีการพัฒนาเรื่อยมา ภายในนิยมเขียนภาพจิตรกรรมเอาไว้ สร้างด้วยกรรมวิธีการลงสีด้วยสีฝุ่นแบบปูนแห้ง และใช้กาวยางมะเดื่อทาลงไปในพื้นที่ที่ต้องการปิดทอง แล้วทำการตัดเส้นไล่ลดลาย เทคนิคนี้เป็นวิธีที่นิยมใช้ในการสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้แหล่งตัวอย่างสำคัญแห่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงค่านิยมในรูปแบบจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถของไทยในสมัยโบราณ คือ จิตรกรรมภายในอุโบสถหลังเก่า วัดชมภูเวก จังหวัดนนทบุรี วัดนี้สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นราวรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา ตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาบ้านบางกระสอบ ต.ท่าทราย อ.เมือง จังหวัดนนทบุรี พื้นที่นี้เป็นชุมชน “บ้านท่าทราย” เหตุที่เรียกว่า “บ้านท่าทราย” สันนิษฐานว่าเนื่องด้วยในอดีตบริเวณนี้เป็นเนินทรายหรือหาดทรายยาวไปตามแนวชายฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา อันมาจากกระแสน้ำพัดพาและกัดเซาะดินทรายมาตกตะกอนอยู่ที่แห่งนี้ ในอดีตบ้านท่าทรายและบ้านบางตลาดนับเป็นพื้นที่เดียวกัน เรียกกันว่า “บ้านบางตลาด” มีชาวมอญ ชาวไทยเชื้อสายมอญ ชาวจีน และผู้นับถือศาสนาอิสลาม อาศัยอยู่ โดยวัดมอญของชุมชนชาบบ้านท่าทราย ได้แก่ วัดเชิงท่า วัดชะโมก วัดสนาม วัดชมภูเวก วัดเพลง วัดตำหนักบน และวัดตำหนักล่าง (ต่อมาวัดตำหนักบน และวัดตำหนักล่างได้รวมกันเป็นวัดเดียวเรียกว่า วัดตำหนักใต้) ส่วนบ้านบางตลาด มีวัดหน้าโบสถ์ วัดโบสถ์ขอโกณทัตญญะ และวัดปรก ทั้งนี้ในปัจจุบันเหลือเพียง 2 วัด คือ วัดชมภูเวก และวัดตำหนักใต้

อุโบสถหลังเก่าของวัดชมภูเวกนี้ อรุณศักดิ์ กิ่งมณี ได้อธิบายว่า “เป็นอาคารทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าหันหน้าเข้าสู่ลำคลองท่าทรายที่อยู่ทางทิศตะวันตก ขนาดกว้าง 5.35 เมตร ยาว 12.8 เมตร มีประตูทางเข้าอยู่ที่บริเวณผนังหุ้มกลองหน้าเพียง 1 ประตู และมีหน้าต่างที่ผนังข้างด้านละ 3 บาน” (Kingmanee 2012, p. 14) เป็นอุโบสถมหาอุดแบบมอญ โดย พิศาล บุญผูก และวีระโชติ ปั่นทอง อธิบายว่า “ผนังสกัดทั้งด้านหน้าและด้านหลังเป็นผนังปูนก่อขึ้นไปทีละชั้น เป็นหน้าบันปูนจนถึงอกไก่หรือสันชายคา การก่อสร้างลักษณะนี้มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นแบบที่คนรุ่นก่อนเรียกว่า แบบวิไลดา” (Bunpuek&Panthong, 2019, p. 48) ส่วนจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถเก่าแห่งนี้ สันนิษฐานว่าเป็นฝีมือจิตรกรสกุลช่างนนทบุรี เชื่อกันว่าสร้างขึ้นโดยชาวมอญ ราวสมัยอยุธยาตอนกลางระยะสุดท้าย และอยุธยาตอนปลายระยะแรก แสดงเรื่องพระเจ้าสิบชาติ พระพุทธประวัติ มีความประณีตวิจิตร ลวดลายละเอียดอ่อนและสีสันทวยงาม

นอกจากนี้ในภาพพระแม่ธรณีที่ปรากฏอยู่ในภาพमारผजुที่ผนังหุ้มกลองด้านหน้าของอุโบสถแห่งนี้ยังได้รับการยกย่องว่าเป็นภาพเขียนพระแม่ธรณีที่งดงามที่สุดของไทย จิตรกรรมฝาผนังแห่งนี้ได้รับการบูรณะสร้างเสริมในสมัยรัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 3 โดยกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 91 ตอนที่ 82 วันที่ 14 พฤษภาคม 2517 ทั้งนี้ พระบุญช่วย ปุณฺณจโย กล่าวว่า “ใน พ.ศ. 2525 กรมศิลปากรได้ส่งช่างจิตรกรรมมาซ่อมภาพต่าง ๆ ให้คงทนอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน” (Poonjajayo, 2021) แต่น่าเสียดายที่ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2564) ภาพจิตรกรรมนี้ปรากฏว่ามีการชำรุดอยู่ไม่น้อย และแม้ว่าจะมีการดูแลรักษา รวมถึงบูรณะจากหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ หากแต่สิ่งที่ทำได้คือการใช้กระบวนการด้านการอนุรักษ์ให้ภาพคงอยู่ให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ รวมถึงแต่งเติมสร้างสรรค์วาดภาพเพิ่มเติมใหม่ลงไปในงานจริง ผู้วิจัยมีแนวคิดว่าย้ายที่สุทธวิธีนี้ จะไม่สามารถยืดเวลาให้ผลงานจิตรกรรมคงอยู่ได้ตลอดไป มีหน้าซ้ำการลงสีแก้ไขเพิ่มเติมลงไปในงานจริง ยังอาจทำให้คุณค่าของผลงานจริงถูกกลดทอนไปเรื่อย ๆ อย่างปฏิเสธไม่ได้ การอนุรักษ์ทางหนึ่งที่น่าจะดีกว่าคือทำการบันทึกจัดเก็บข้อมูลภาพจิตรกรรมนี้ โดยแต่ต้องของเดิมให้น้อยที่สุด

ในปัจจุบันเทคโนโลยีก้าวหน้าไปอย่างมาก การสร้างงานศิลปะ เช่น จิตรกรรม ไม่ได้มีขอบเขตเพียงแค่บนผนังหรือผืนผ้าใบเท่านั้น สามารถสร้างสรรค์ได้ผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต หรือแม้กระทั่งบนโทรศัพท์มือถือ ในการเก็บภาพจิตรกรรมในรูปแบบไฟล์ด้วยระบบดิจิทัลนี้ มีความคงทนถาวรมากกว่าชิ้นงานที่ต้องสัมผัสกับอุณหภูมิและปัจจัยอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดความเสียหายได้ง่าย เช่น งานจิตรกรรมฝาผนังของไทย นอกจากนี้การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมยังสามารถนำมาปรับแต่ง ประยุกต์ หรือนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลายอีกด้วย การสร้างสรรค์จิตรกรรมด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล จึงเป็นทางเลือกที่มีผู้สนใจอย่างมากในปัจจุบัน โดยจากข้อมูลทั้งหมดเหล่านี้ เป็นเหตุให้ผู้วิจัยเกิดแนวคิดที่จะทำการคัดลอกและสร้างภาพจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถหลังเก่า วัดชมพูเวกขึ้นใหม่ให้สมบูรณ์ โดยใช้เทคนิคจิตรกรรมดิจิทัล (Digital Painting) เข้าไปเสริมเติมส่วนที่หายไปหรือลบเลือนไป ด้วยการสันนิษฐานที่มีรากฐานมาจากการศึกษาและวิเคราะห์ร่องรอยที่คงเหลืออยู่อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผลงานสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลด้านภาพลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถหลังเก่า วัดชมพูเวกได้ รวมถึงเป็นแนวทางในการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังของประเทศไทยในแหล่งอื่น ๆ ต่อไปในอนาคตด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถ วัดชมพูเวก จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อสร้างภาพจิตรกรรมฝาผนังสันนิษฐานอุโบสถ วัดชมพูเวก ภาพमारผजु ด้วยเทคนิคจิตรกรรมดิจิทัล

ขอบเขตการวิจัย

ด้านเนื้อหา

- ศึกษาและวิเคราะห์ที่มาของจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย และภายในอุโบสถเก่า วัดชมพูเวก ทั้งทางด้านตำแหน่งการจัดวาง เนื้อหา รูปแบบ และเทคนิคการสร้างสรรคผ่านการลงพื้นที่ การสัมภาษณ์ การศึกษาจากข้อมูลเชิงเอกสาร รวมถึงแหล่งอื่น ๆ เช่น สื่อออนไลน์
- ศึกษาที่มาและวิเคราะห์ ด้านการสร้างสรรคงานจิตรกรรมดิจิทัล

ด้านการสร้างสรรค์

- สร้างสรรค์ผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมพูเวก” ด้วยเทคนิคจิตรกรรมดิจิทัล จำนวน 1 ภาพ คือ ภาพมารผจญ ด้วยการคัดเลือกตัวอย่างจิตรกรรมฝาผนังแห่งนี้แบบเจาะจง เนื่องจากภาพมารผจญนี้เป็นภาพที่มีความงามโดดเด่นที่สุดในอุโบสถเก่าหลังนี้ และยังได้รับการยกย่องว่าเป็นภาพเขียนพระแม่ธรณีที่งดงามที่สุดของไทย การเลือกภาพนี้เป็นภาพทดลองในการสร้างสรรค์จะสามารถโน้มน้าวเบื้องต้นให้ผู้คนทั่วไปเกิดความสนใจได้มากขึ้น

ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ใช้การประเมินผลงานจากแบบสอบถามโดยมีรายละเอียดดังนี้

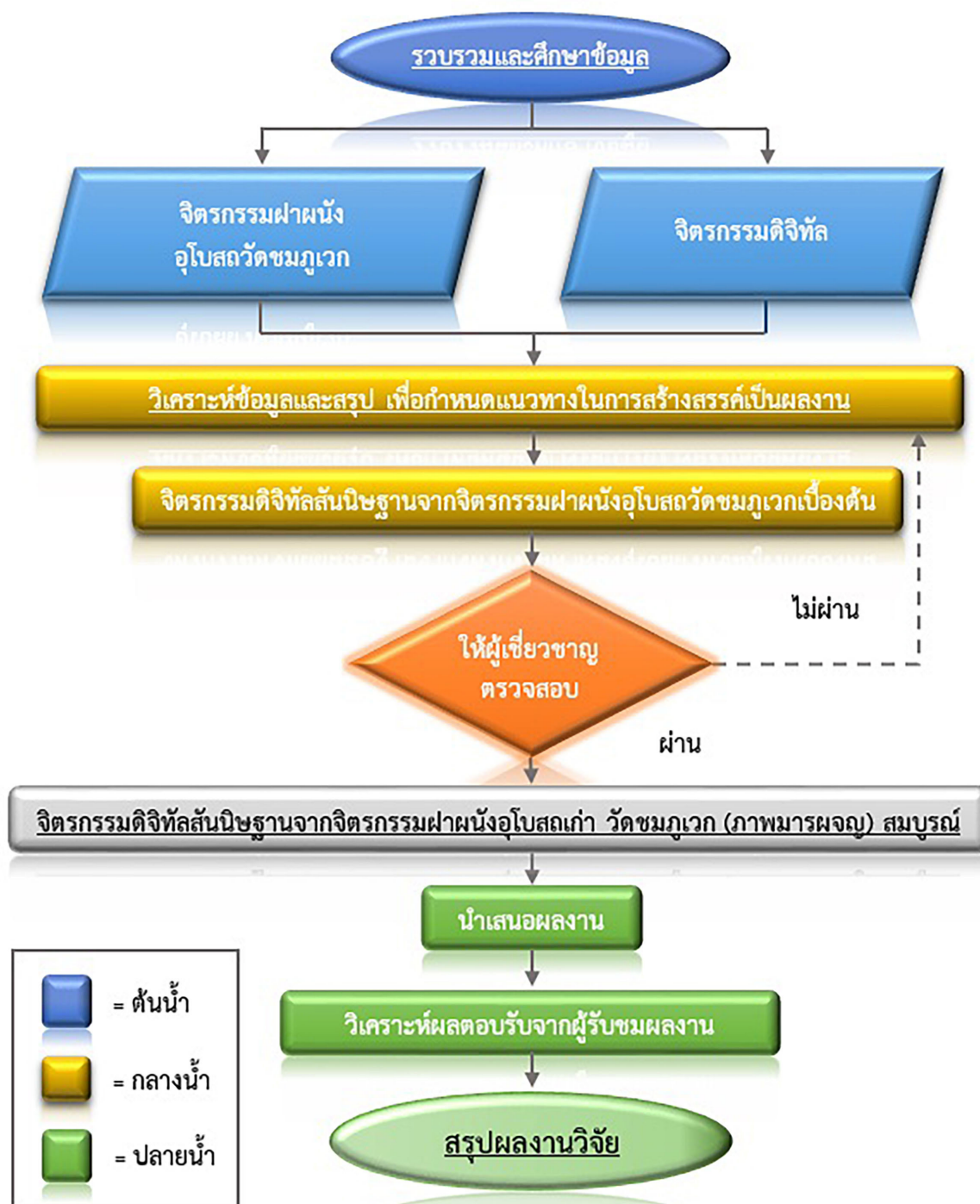
- ประชากร ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบรูปแบบผลงานฯ จำนวน 3 ท่านที่มีความรู้ความเข้าใจครอบคลุมทางด้านเนื้อหาที่นำเสนอและรูปแบบของผลงานทั้ง 3 ด้าน และ 2) ผู้ที่ได้รับชมผลงานฯ ที่ใช้สื่อ Social Network จำนวน 200 คน
- กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ นิเทศศิลป์ สื่อดิจิทัล และศิลปะ จำนวน 3 ท่าน และ 2) ผู้ที่ได้เข้ารับชมผลงานฯ ที่ใช้สื่อ Social Network โดยทำการคัดเลือกแบบการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) จำนวน 133 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลด้านรูปแบบและเทคนิคที่ช่างไทยโบราณเลือกใช้ในการสร้างงานจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถ วัดชมพูเวก จังหวัดนนทบุรี
2. ได้ผลงานจิตรกรรมฝาผนังสันนิษฐานอุโบสถ วัดชมพูเวก จังหวัดนนทบุรี ภาพมารผจญที่สมบูรณ์ เพื่อนำเสนอต่อสาธารณะและผ่านระบบออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ YouTube และสื่อรูปแบบอื่น ๆ ต่อไป
3. ได้เป็นกระบวนการหนึ่งในการอนุรักษ์งานด้านจิตรกรรมฝาผนังโบราณ

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมระเบียบวิธี (Mixed methodology) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินงานวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

Note: From © Thanapon Junkasain 18/05/2022

1. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจิตรกรรมฝาผนังในดินแดนประเทศไทยและภายในอุโบสถเก่าวัดชมภูเวก ด้วยการทบทวนวรรณกรรม และลงพื้นที่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ด้านประวัติความเป็นมาของจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทยและภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก
- ด้านตำแหน่งและเนื้อหาของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก
- ด้านรูปแบบและเทคนิคการสร้างสรรคภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก

2. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมดิจิทัล

- ประวัติความเป็นมาของการสร้างสรรค์จิตรกรรมด้วยสื่อดิจิทัล
- ด้านโปรแกรมและแอปพลิเคชันที่ใช้ในการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมดิจิทัล
- ด้านวิธีการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมดิจิทัล

3. สรุปข้อมูลและนำข้อค้นพบที่ได้มาสร้างสรรค์ผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก” ด้วยเทคนิคจิตรกรรมดิจิทัล ซึ่งทำการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อนำตัวอย่างที่ได้มาสร้างสรรค์ จำนวน 1 ภาพ คือ ภาพมารผจญ โดยพิจารณาจากความงามของพระแม่ธรณีที่ปรากฏในภาพนี้ ซึ่งถูกนำเสนอว่าเป็นภาพพระแม่ธรณีในงานจิตรกรรมฝาผนังไทยโบราณที่มีความสวยงามที่สุด และความชำรุดของภาพ โดยส่วนที่มีความสมบูรณ์ชัดเจนปรากฏภายในภาพนี้ประมาณร้อยละ 50 (ส่วนที่ลบเลือนหายไปทั้งหมดประมาณร้อยละ 30 หรือ 1 ใน 3 ของภาพทั้งหมด มีการลบเลือนเป็นบางส่วนประมาณร้อยละ 30 - 40)

4. นำผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก (ภาพมารผจญ)” ให้แก่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบรูปแบบ

5. ปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ และนำเสนอผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก ภาพมารผจญ” ต่อสาธารณะ

6. จัดทำแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ที่ได้รับชมผลงาน

7. วิเคราะห์ผลตอบรับที่ได้จากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง

8. สรุปผลงานวิจัย

ผลการศึกษา

ด้านผลการศึกษา สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ 1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก และ 2) ผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก (ภาพมารผจญ)” ดังนี้

1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก

โดยส่วนมากจิตรกรรมฝาผนังที่แสดงอยู่ภายในอุโบสถสมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์มักจะนิยมแสดงเรื่องราวทศชาติชาดกหรือภาพพุทธประวัติไว้บริเวณส่วนห้อง พื้นผนังระหว่างช่องเหนือขอบหน้าต่างหรือบนคอสองนิยมเขียนภาพเทพชุมนุมหรือภาพอดีตพุทธ ตรงกันกับที่ วีระยุต ชัยศรี ได้มีการระบุไว้ว่า “บริเวณพื้นที่ระหว่างช่องหน้าต่างมักนิยมเขียนภาพทศชาติชาดกหรือภาพพุทธประวัติ และบริเวณพื้นที่ผนังเหนือกรอบหน้าต่างของผนังทั้งซ้ายและขวา นิยมเขียนเทพชุมนุมหรืออดีตพุทธเรียงเป็นแถว” (Kuisorn, 2020) บานประตูและหน้าต่างนิยมแสดงภาพทวารบาล ส่วนผนังหุ้มกลองด้านหลังนิยมเขียนภาพโลกัสนฐานหรือไตรภูมิ ผนังหุ้มกลองด้านหน้าแสดงภาพพุทธประวัติตอนมารผจญ เช่น วัดใหญ่สุวรรณาราม จ.เพชรบุรี วัดราชสิทธิารามราชวรวิหาร วัดช่องนนทรี วัดดุสิตารามวรวิหาร วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร วัดบางยี่ขัน วัดใหม่เทพนิมิตร และวัดชมภูเวก จ.นนทบุรี ฯลฯ แต่มีบางแหล่งที่นำเสนอภาพมารผจญในตำแหน่งพื้นผนัง เช่น พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ วัดไชยทิศ ส่วนวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี แสดงภาพมารผจญนี้ในส่วนผนังหุ้มกลองด้านหลังพระประธาน

ตารางที่ 1 แสดงตัวอย่างภาพมารผจญในจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดต่าง ๆ

รายชื่อวัด	ภาพมารผจญภายในอุโบสถ	รายชื่อวัด	ภาพมารผจญภายในอุโบสถ
1.วัดใหญ่ สุวรรณาราม จ.เพชรบุรี		2. วัด ช่องนนทรี	
3. วัดดุสิตา รามวรวิหาร		4. วัดราช สิทธิาราม ราชวรวิหาร	

ตารางที่ 1 แสดงตัวอย่างภาพมารผจญในจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดต่าง ๆ

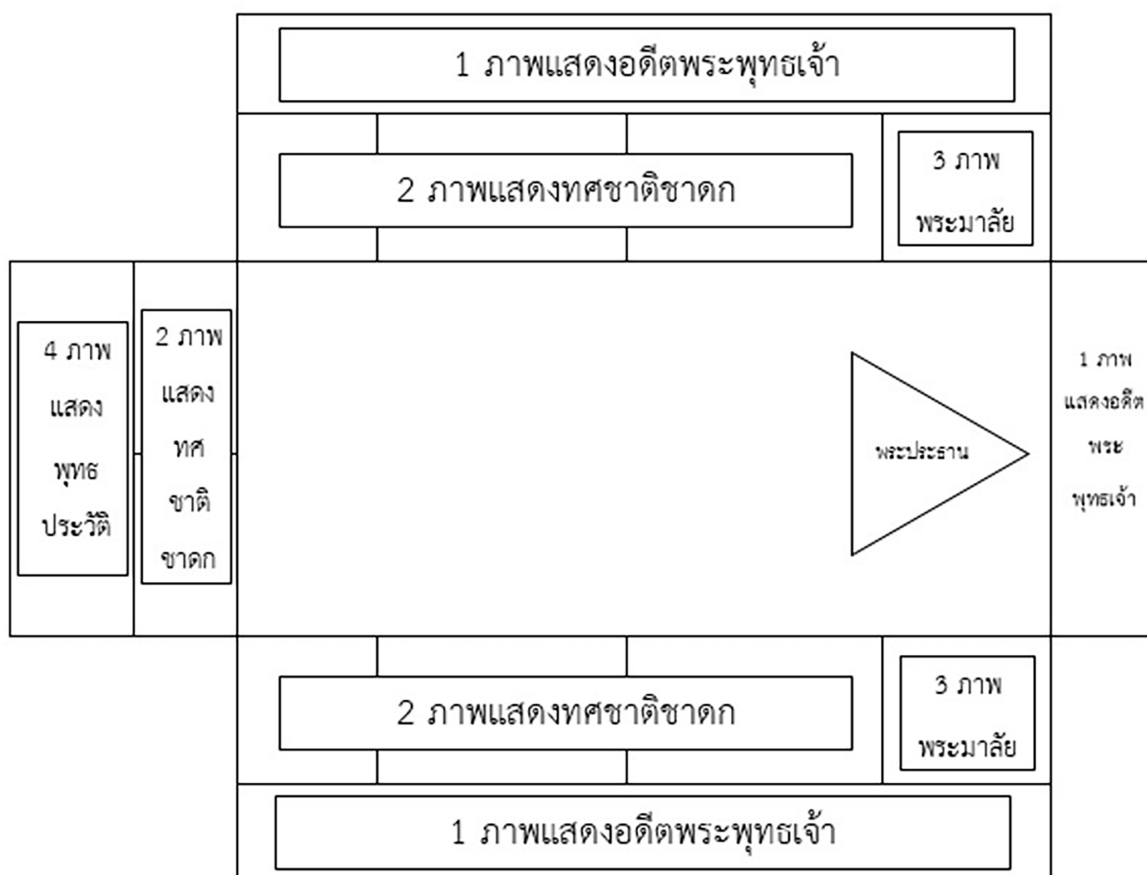
รายชื่อวัด	ภาพมารผจญภายในอุโบสถ	รายชื่อวัด	ภาพมารผจญภายในอุโบสถ
5. วัด สุวรรณาราม ราชวรวิหาร		6. วัด บางยี่ขัน	
7. วัดใหม่ เทพนิมิต		8. วัด ไชยทิศ	

Note: From © Thanapon Junkasain 09/07/2022

เมื่อทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมพูเวก กับกลุ่มจิตรกรรมฝาผนังที่มีอายุราวอยุธยาตอนปลายถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน เช่น วัดช่องนนทรี วัดปราสาท จ.นนทบุรี วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร และวัดบางยี่ขัน พบว่า การจัดวางตำแหน่งของภาพภายในอุโบสถ มีความคล้ายคลึงกันและมีการนำเสนอเนื้อหาแบบเดียวกัน มีความแตกต่างกันที่การวางตำแหน่งของภาพแต่ละเรื่อง และการแบ่งคั่นระหว่างเนื้อหาในแต่ละช่องผนัง ส่วนรูปแบบภาพลักษณ์ พบว่า ภายในอุโบสถเก่า วัดชมพูเวก มีลักษณะโน้มเอียงมาทางรัตนโกสินทร์ตอนต้นมากกว่า โดยสังเกตได้จากภาพลักษณ์ของตัวภาพ เช่น เครื่องทรงของตัวภาพ รวมถึงการใช้สีที่มีความหลากหลายมากกว่าสมัยอยุธยา นอกจากนี้ด้านเทคนิคการสร้างสรรค์ใช้การลงสีตัวภาพด้วยสีอ่อนบนสีพื้นหลังเข้ม ที่ส่งผลให้ตัวภาพมีความโดดเด่นมากขึ้น เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทำให้สันนิษฐานได้ว่าจิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยาตอนปลาย เช่น วัดช่องนนทรี และวัดปราสาท มีอายุเก่าแก่กว่าจิตรกรรมฝาผนัง วัดชมพูเวก แต่ทั้งนี้จิตรกรรมแห่งนี้ก็ปรากฏในหลายส่วนของภาพที่บ่งบอกว่ามีความเก่าแก่กว่าวัดสุวรรณารามราชวรวิหาร และวัดบางยี่ขันที่สร้างขึ้นในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จากข้อมูลทั้งหมดจึงสามารถสรุปได้ว่า จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถเก่า วัดชมพูเวก แห่งนี้น่าจะสร้างขึ้นตั้งแต่ช่วงก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ หากแต่มีการบูรณะเขียนทับขึ้นใหม่ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์

ซึ่งจากข้อมูลที่ได้สอดคล้องตรงกันกับ พิศาล บุญผูก, และวีระโชติ ปันทอง ที่ได้อธิบายเกี่ยวกับอุโบสถเก่าแห่งนี้ไว้ว่า “มีการซ่อมครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 3 เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) บุตรเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) ซึ่งเป็นจักรีมอญ ดูแลคนมอญในสยามยุคนั้นเป็นผู้บูรณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่หน้าบันอุโบสถ และภาพจิตรกรรมบางส่วน มีศิลปะแบบจีนสมัยรัชกาลที่ 3 ด้วย” (Bunpuek & Panthong, 2019, 51)

ด้านการจัดวางตำแหน่งและเนื้อหาของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก พบว่า สามารถแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ตามรูปแบบเนื้อหาที่นำเสนอได้ 4 กลุ่ม ด้วยกัน คือ 1) ภาพแสดงอดีตพระพุทธเจ้า 2) ภาพแสดงทศชาติชาดก 3) ภาพแสดงพระมาลัย และ 4) ภาพแสดงพุทธประวัติ

ภาพที่ 2 แสดงตำแหน่งกลุ่มภาพของจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก

Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

ในกลุ่มภาพแสดงพุทธประวัติของจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก พบว่ามีเพียงหนึ่งภาพ คือ ภาพมารผจญที่อยู่บริเวณผนังหุ้มกลองด้านหน้าเหนือประตูอุโบสถ โดยในปัจจุบัน (2564) ภาพนี้มีความชำรุดเสียหายและลบเลือนไปพอสมควรแต่ยังคงปรากฏให้เห็นภาพรวมและรายละเอียดของภาพได้

ภาพที่ 3 แสดงตำแหน่งภาพมารผจญภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก

Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

ส่วนภาพลักษณะที่ยังคงปรากฏอยู่ในภาพมารผจญ พบว่า มีการจัดวางองค์ประกอบโดยรวมเช่นเดียวกันกับภาพมารผจญร่วมยุคสมัยเดียวกัน ที่นิยมแสดงเนื้อหาเหตุการณ์ของเรื่องเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 แสดงเหตุการณ์ขณะเจ้าชายสิทธัตถะนั่งบำเพ็ญเพียร และได้ปรากฏเหล่ามารจำนวนมากที่นำทัพมาโดยท้าวสวตัตติมาร กำลังมุ่งหน้ามาที่ประทับของพระองค์เพื่อมาขัดขวางทำลายมิให้เจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้ โดยพญามารได้กล่าวหาว่าเจ้าชายสิทธัตถะมาแย่งบัลลังก์ของตนไป ส่วนที่ 2 แสดงเหตุการณ์ขณะเจ้าชายสิทธัตถะทรงยืนพระหัตถ์ขวาชี้ลงที่พื้นดินเพื่อขอให้แผ่นดินเป็นพยานถึงสิทธิในบัลลังก์ของพระองค์ ส่วนที่ 3 แสดงเหตุการณ์พระแม่ธรณีนามว่า “สุนธรวินดา” ได้ผุดขึ้นจากพื้นดินเพื่อเป็นพยานให้กับพระองค์ และส่วนที่ 4 แสดงเหตุการณ์ขณะที่พระแม่ธรณีบีบมวยผม ปรากฏเป็นน้ำทักษิโณทกจำนวนมากไหลลงจากปลายนิ้วที่กรวดจากการทำกุศลที่พระพุทธองค์เคยกระทำมาตั้งแต่อดีตชาติ จนกลายเป็นน้ำท่วมเหล่าทัพมารพ่ายแพ้ไป

ในการจัดองค์ประกอบของภาพนี้ถูกแบ่งออกเป็นสองส่วนโดยตำแหน่งซุ้มขององค์พระพุทธเจ้าที่แสดงเป็นแท่งแนวตั้งแบ่งทางด้านซ้ายและขวาของภาพออกจากกัน องค์ประธานของภาพที่เป็นองค์พระพุทธเจ้าถูกนำสายตาโดยเส้นโครงสร้างอันเกิดจากตัวภาพเหล่ามารที่กำลังพุ่งตรงเข้าหาทั้งทางด้านซ้ายและขวาของภาพ ก่อเกิดเป็นเส้นโครงสร้างองค์ประกอบรูปสามเหลี่ยม รองประธานของภาพคือส่วนที่แสดงเป็นพระแม่ธรณี กลุ่มตัวภาพทางด้านขวาของภาพแสดงทิศทางการแสดงออกไปสู่ประธานที่กลางภาพอย่างเป็นระเบียบ ต่างจากทางด้านซ้ายของภาพที่ทิศทางการแสดงออกของตัวภาพก่อเกิดเป็นเส้นขัดแย้งกันสลับไปมา ซึ่งทำให้สื่อถึงความสับสนวุ่นวายได้อย่างชัดเจน

ในด้านเทคนิค วิธีการ และรูปแบบการสร้างสรรค์ พบว่า เทคนิควิธีการสร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก ใช้การลงพื้นและเขียนสีแบบกรรมวิธีโบราณที่เป็นที่นิยมและใช้ในการสร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมฝาผนังในช่วงร่วมสมัยเดียวกัน ด้านรูปแบบของโทนสีที่ใช้ สังเกตได้ว่าส่วนใหญ่จะมีลักษณะโทนสีหลักที่มีจำนวนน้อยและไม่สดใสมากนัก อาจเนื่องด้วยกาลเวลาและธรรมชาติของสีฝุ่นที่ใช้ในการสร้างสรรค์เป็นสาเหตุให้สีดูหม่นหมองลง ทั้งนี้มีส่วนของแต่ละภาพจำนวนหลากหลายภาพด้วยกันที่ใช้สีดินแดงแสดงเป็นส่วนพื้นหลัง และมีการปิดทองตัดเส้นด้วยหากแต่ทองที่ปรากฏดูลบเลือนไปไม่น้อย โดยสีที่ใช้เป็นหลักจะประกอบด้วย สีดินแดง สีแดง สีน้ำตาล สีดำ สีเขียว สีขาว สีเหลืองอ่อน และสีคราม

ตารางที่ 2 ชุดสีในภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก ที่ปรากฏในปัจจุบัน (2564)

ชื่อผนัง	โทนสีส่วนพื้นที่
1. พระพุทธเจ้าบริเวณผนังหุ้มกลองด้านหลัง	
2. อดีตพุทธ	
3. เตมีย์ชาดก ภาพที่ 1	
4. เตมีย์ชาดก ภาพที่ 2	
5. มหาชนกชาดก และสุวรรณสามชาดก	
6. เนมิราชชาดก และมโหสถชาดก	
7. ภูริทัตชาดกและจันทกุมารชาดก	
8. พรหมนารถชาดกและวิรุทธชาดก	
9. เวสสันดรชาดก ภาพที่ 1	
10. เวสสันดรชาดก ภาพที่ 2	
11. พระมัลลย์โปรตสัตว์นรก	
12. พระมัลลย์โปรตเทพยดาบนสวรรค์	
13. มารผจญ	

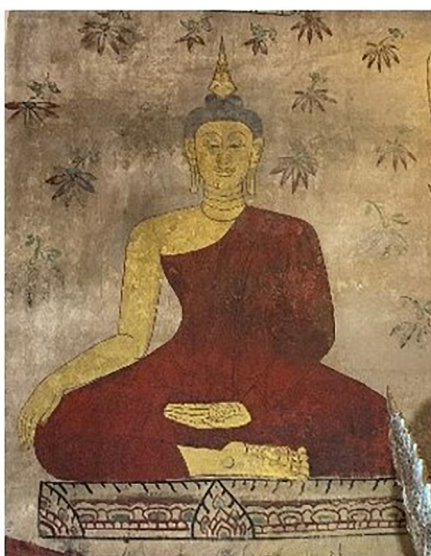
Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

รูปแบบของตัวภาพ กรณีตัวพระ ใช้สีขาวสำหรับผิวกาย ใส่เครื่องสูงแบบกษัตริย์ มีทั้งสวมชฎายอดชัย ชฎาเดินหน มงกุฎยอดน้ำเต้าเฟือง บางตัวภาพรูปแบบชฎาไม่มีการแสดงของส่วนเกี้ยว แต่จะเป็นการตัดเส้นทองเป็นส่วนยอดชฎา รูปแบบการเขียนเครื่องทรงและการตัดเส้นรายละเอียดต่าง ๆ มีลักษณะคล้ายคลึงกับการเขียนตัวภาพในจิตรกรรมฝาผนังช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ที่ปรากฏอยู่หลายแห่ง มีการสวมฉลององค์ ในส่วนผ้านุ่งต่าง ๆ มีทั้งการลงสีตัดเส้นเป็นลวดลาย และปิดทองตัดเส้นโดยไม่ลงสี ส่วนลายผ้าที่ใช้มีลายดอกไม้ ลายดอกดวง และลายประจายาม

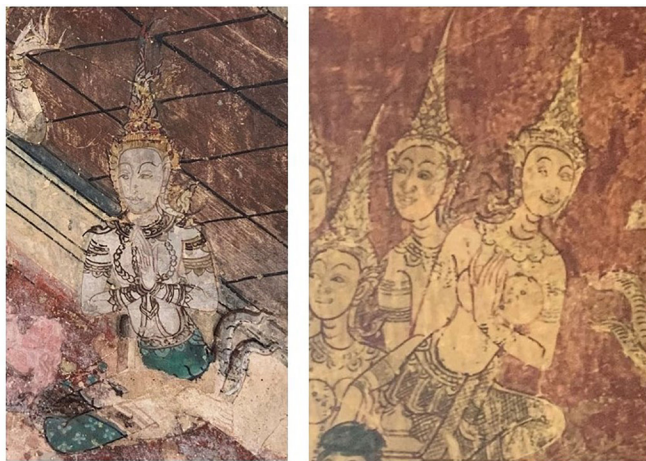
ภาพที่ 4 แสดงตัวอย่างภาพตัวพระที่ปรากฏภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก
(© Thanapon Junkasain 04/03/2022)

ตัวภาพที่แสดงแทนพระพุทธเจ้า มีการใช้การปิดทองบนผิวพรรณและเกตุมาลาที่ตัวภาพส่วนพระเศียรใช้สีดำ จีวรใช้สีน้ำตาลอ่อน และตัดเส้นแสดงเป็นลักษณะของส่วนประกอบต่าง ๆ ของผ้าจีวร ส่วนสบงใช้สีน้ำตาลเข้ม

ภาพที่ 5 แสดงตัวอย่างตัวภาพที่แสดงแทนพระพุทธเจ้า ภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก
Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

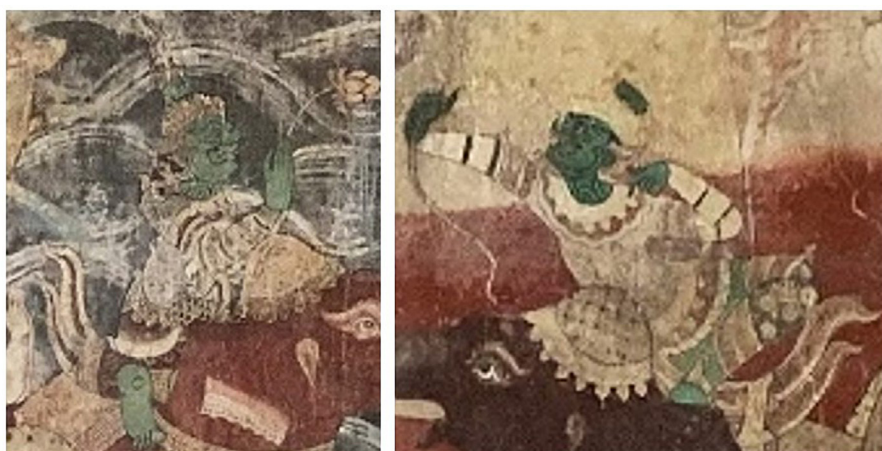
ทั้งนี้ตัวนาง จะใช้สีขาวสำหรับผิวกาย ใส่เครื่องสูงแบบกษัตริย์สวมขลุ่ยพาดคอกชัย รูปแบบการเขียนเครื่องทรงและการตัดเส้นรายละเอียดต่าง ๆ มีลักษณะคล้ายคลึงกับการเขียนตัวภาพที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ไม่มีการสวมฉลององค์ ยกเว้นแต่ตัวภาพที่แสดงแทนพระนางมัทรีที่ห่มผ้าแบบผู้ทรงศีล

ภาพที่ 6 แสดงตัวอย่างภาพตัวนางที่ปรากฏภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก

Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

ด้านรูปแบบของตัวยักษ์ พบว่า มีปรากฏแค่ในภาพวิสูตรชาดกและภาพมารผจญ แต่ในภาพวิสูตรชาดกกลบเลือนมากจนไม่สามารถระบุได้ มีเพียงที่ปรากฏชัดเจนอยู่เพียงในภาพมารผจญเท่านั้นโดยยักษ์ทุกตนแต่งเครื่องสูงแบบกษัตริย์เต็มยศ ฉลององค์ทั้งแขนสั้นและแขนยาว สวมมงกุฎยอดแบบใดไม่ปรากฏชัดเจนเนื่องจากภาพลบเลือนแต่ยังสามารถสังเกตได้จากตัวภาพที่แสดงแทนพญาวสวัตตีมารในภาพมารผจญ สรุปได้ว่ามีลักษณะใกล้เคียงกับมงกุฎของตัวทศกัณฐ์ในการเขียนตัวภาพในเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งจะมีการเขียนใบหน้าขนาดเล็กเป็นชั้น ๆ ที่มงกุฎในรายละเอียดของตัวภาพเครื่องทรงทั้งหมดใช้การลงสี ปิดทอง และตัดเส้น รวมถึงมีการใช้ผิวกายด้วยสีเขียวเข้มและเขียวอ่อน

ภาพที่ 7 แสดงตัวอย่างภาพตัวยักษ์ที่ปรากฏภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก

Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

ส่วนตัวกากมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น แสดงเป็นชาวบ้าน ทหาร ดาบส และฤๅษี ตัวภาพกากเหล่านี้มีการใช้สีผิวในการแสดงออกแตกต่างกันไป มีทั้งใช้สีขาว สีน้ำตาลอ่อน สีน้ำตาลเข้ม ฯลฯ บางตัวภาพไม่ใช่เสื้อบางตัวภาพใส่เสื้อและหมวก

ภาพที่ 8 แสดงตัวอย่างภาพตัวกากที่ปรากฏภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก

Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

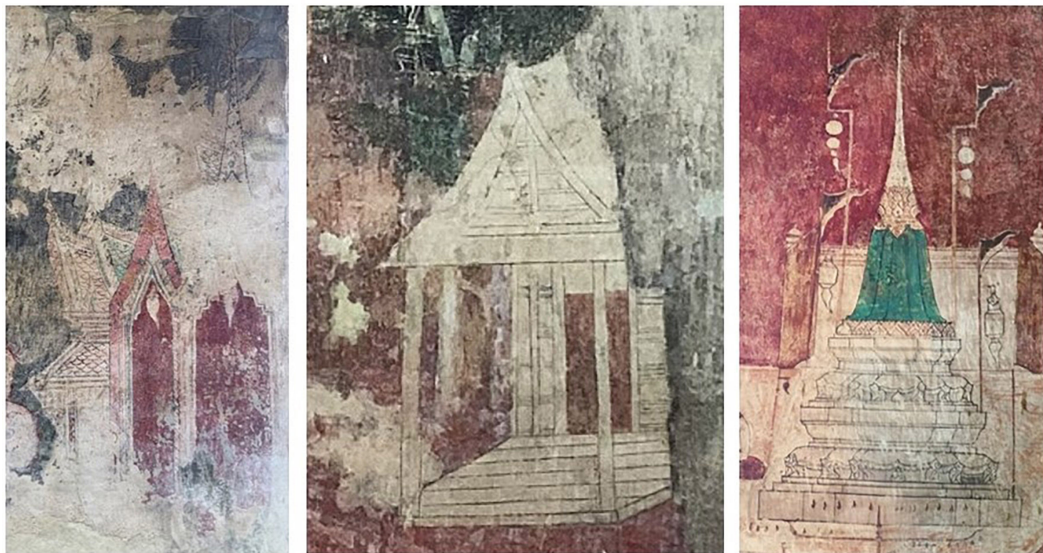
ตัวสัตว์ต่าง ๆ พบว่ามีทั้ง ช้าง ม้า เสือ และสัตว์น้ำประเภทต่าง ๆ รวมถึงสัตว์ในจินตนาการ เช่น สิงห์ กินรี เงือก และหงส์ ซึ่งรูปแบบในการสร้างสรรค์จะใช้การลงสีและตัดเส้นใส่รายละเอียด โดยไม่คำนึงถึงความเหมือนจริง มีลักษณะคล้ายคลึงกับจิตรกรรมฝาผนังช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์หลายแห่งด้วยกัน

ภาพที่ 9 แสดงตัวอย่างภาพตัวสัตว์ต่าง ๆ ที่ปรากฏภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก

Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

รูปแบบสถาปัตยกรรมจะการใช้การลงสีตัดเส้น โดยไม่ได้คำนึงตามหลักทัศนียวิทยาเช่นเดียวกันกับภาพจิตรกรรมฝาผนังยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น มีทั้งส่วนที่แสดงในรูปแบบตามคตินิยมของไทยโบราณ และมีทั้งส่วนที่แสดงออกในรูปแบบปราสาท เจดีย์ ศาลา เรือนเครื่องผูก และเรือนเครื่องสับ

ภาพที่ 10 แสดงตัวอย่างภาพสถาปัตยกรรมที่ปรากฏภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก

Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

ด้านพืชพรรณไม้จะแสดงออกหลายลักษณะ ประกอบด้วย ใบหญ้า พุ่มไม้ ต้นไม้ขนาดใหญ่ และกลุ่มไม้ดอก ซึ่งต้นไม้ขนาดใหญ่และพุ่มไม้ส่วนมากจะใช้เทคนิคการลงสีแบบกระทุ้งให้เป็นพุ่มใบไม้ ส่วนกลุ่มไม้ดอกจะการใช้การเขียนสีเป็นรูปร่างกิ่ง ก้าน ต้น ใบ และดอก แล้วจึงทำการคัตน้ำหนักและการตัดเส้น โดยมีการแสดงอย่างเด่นชัดว่าเป็นต้นไม้ชนิดใด ซึ่งมีหลากหลายชนิดด้วยกัน เช่น ต้นมะพร้าว ต้นตาลและกออับัว เป็นต้น

ภาพที่ 11 แสดงตัวอย่างภาพพืชพรรณไม้ที่ปรากฏภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก

Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

ในรูปแบบลักษณะของโชดหิน สังเกตได้ว่าการเขียนในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวได้ว่าโดยรวมนั้นโชดหินที่จิตรกรรมแห่งนี้มีลักษณะ 2 แบบ ด้วยกัน คือ 1) แบบใกล้เคียงความเป็นจริง โดยกลุ่มนี้จะแสดงออกในรูปแบบที่มีความใกล้เคียงกับสิ่งที่มีอยู่จริงในธรรมชาติ และ 2) แบบกึ่งเหมือนจริง เกิดจากประสบการณ์การรับรู้ผนวกกับจินตนาการส่วนตัวของช่างเขียน มีการลงสีแบบหายาบ ๆ ซึ่งยิ่งทำให้ออกุศลให้เกิดความรู้สึกได้ว่าเป็นโชดหิน แม้ว่าจะไม่เหมือนจริงก็ตาม

ภาพที่ 12 แสดงตัวอย่างภาพโชดหินที่ปรากฏภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก

Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

รูปแบบน้ำในภาพจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถนี้ มีปรากฏ 2 แบบด้วยกัน คือ การลงสีอ่อนไล่สีน้ำหนั และการตัดเส้นใส่รายละเอียด ทั้งนี้จากข้อมูลที่ค้นพบเกี่ยวกับการบูรณะของสถานที่แห่งนี้ ทำให้สันนิษฐานได้ว่าแต่เดิมนั้นส่วนน้ำน่าจะใช้การตัดเส้น แต่อาจมีการปรับเปลี่ยนแก้ไขในภายหลัง

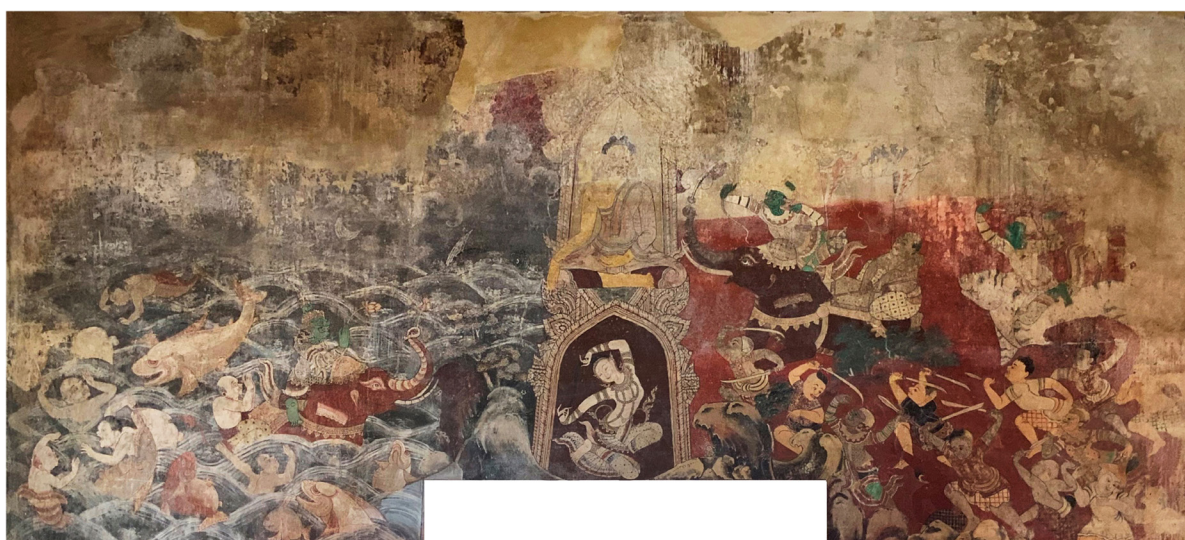
ภาพที่ 13 แสดงตัวอย่างภาพน้ำที่ปรากฏภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก

Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

การสร้างสรรค์ผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก (ภาพมารผจญ)”

ในการสร้างสรรค์ผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก (ภาพมารผจญ)” เป็นการสร้างผลงานจิตรกรรมดิจิทัล (Digital Painting) ที่อยู่ภายใต้กรอบของรูปแบบภาพลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนัง อุโบสถหลังเก่าของวัดชมภูเวก โดยนำเสนอเนื้อหาเรื่องมารผจญอันเป็นเรื่องราวหนึ่งในพุทธประวัติ ซึ่งภาพมารผจญแห่งนี้ มีความเสียหายอยู่ไม่น้อย จำนวนภาพประมาณร้อยละ 30 - 40 มีการลบเลือนเป็นส่วน ๆ ประมาณ 1 ใน 3 ของภาพโดยรวมทั้งหมดหรือร้อยละ 30 เสียหายลบเลือนทั้งหมด โดยเฉพาะในส่วนด้านบนและด้านริมขวาของภาพ เสียหายลบเลือนจนไม่เหลือเค้าโครงเดิม แต่มีเค้าโครงลายเส้นราง ๆ ที่พอจะสามารถสันนิษฐานถึงภาพลักษณ์เดิมได้เล็กน้อย ด้านรายละเอียดและสีของภาพส่วนใหญ่ปรากฏรอยเปื้อน ลบเลือน และซีดจาง สันนิษฐานว่าแต่เดิม สีอาจมีความเข้มและสดใสมากกว่าปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาปัญหาเหล่านี้แล้วพบว่า การสร้างภาพนี้ให้สมบูรณ์ขึ้นมาใหม่อีกครั้ง โดยใช้วิธีการที่อาจไม่เหมาะสม จึงจำเป็นที่จะต้องทำการวิเคราะห์ในแต่ละส่วนให้เข้าใจในองค์ประกอบภาพรวมของภาพต้นแบบให้ดีที่สุดเสียก่อน โดยมีกระบวนการดังนี้

- กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน เบื้องต้นผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและทดลองเครื่องมือ รวมถึงโปรแกรมหรือแอปพลิเคชันที่เหมาะสมในการดำเนินการ ในการสร้างสรรค์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ควบคู่ไปกับ แท็บเล็ต โดยใช้โปรแกรมสำหรับการตกแต่งภาพ และแอปพลิเคชัน Procreate ในการวาดภาพดิจิทัลเป็นหลัก
- สร้างภาพต้นแบบ โดยทำการบันทึกภาพจิตรกรรมฝาผนังภาพมารผจญ อุโบสถเก่า วัดชมภูเวก และทำการปรับแต่งภาพด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อให้มีความคมชัดและมีโทนสีที่ใกล้เคียงกับภาพที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ภายในอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก ให้ได้มากที่สุด

ภาพที่ 14 แสดงภาพต้นแบบ ภาพมารผจญ อุโบสถเก่า วัดชมภูเวก ที่ใช้ในการสร้างสรรค์
Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

- กำหนดโครงสร้างและองค์ประกอบหลักของภาพ ทำการพิจารณาทิศทางและโครงสร้างองค์ประกอบหลักของภาพมารผจญ อุโบสถเก่า วัดชมภูเวก จากเค้าโครงเดิมที่ยังปรากฏอยู่ เพื่อให้เข้าใจในองค์ประกอบรวมของภาพ โดยการนำภาพต้นแบบที่ได้ไปใช้ในแอปพลิเคชัน Procreate โดยตั้งค่าขนาดผลงานที่ 2480 px x 3508 px ความละเอียดของไฟล์ที่ 300DPI เพื่อใช้วาดเส้นโครงสร้างองค์ประกอบหลักของภาพทับลงไปบนต้นแบบ และเป็นแนวทางในการทำงานในขั้นตอนต่อไป

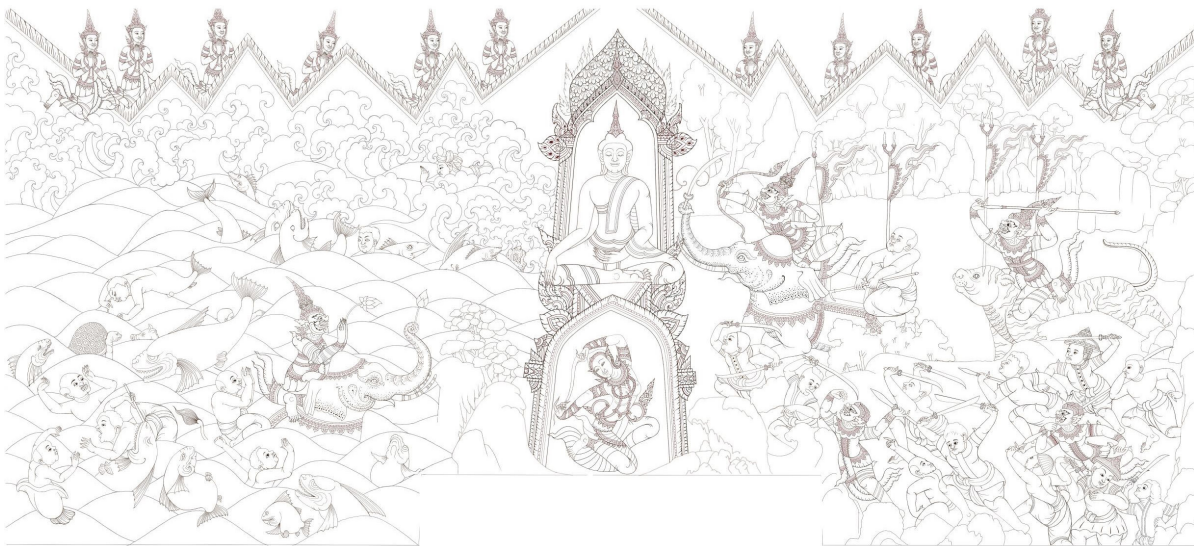
ภาพที่ 15 แสดงเส้นทิศทางและโครงสร้างองค์ประกอบหลักของภาพมารผจญ อุโบสถเก่า วัดชมภูเวก
Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

- คัดลอกแบบร่างต้นแบบภาพ ทำการคัดลอกลายเส้นจิตรกรรมฝาผนังภาพมารผจญ อุโบสถเก่า วัดชมภูเวก ที่ยังคงปรากฏอยู่ให้ใกล้เคียงต้นแบบมากที่สุด โดยวาดทับลงไปบนต้นแบบในแต่ละส่วนที่ยังคงปรากฏอยู่แล้ว พิจารณาถึงโครงสร้างองค์ประกอบหลักของภาพควบคู่กับส่วนของภาพที่ดูลบเลือนและคลุมเครือ

ภาพที่ 16 แสดงโครงร่างลายเส้นโดยรวมทั้งหมดที่ปรากฏในปัจจุบัน (พ.ศ. 2564) ของภาพมารผจญ
Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

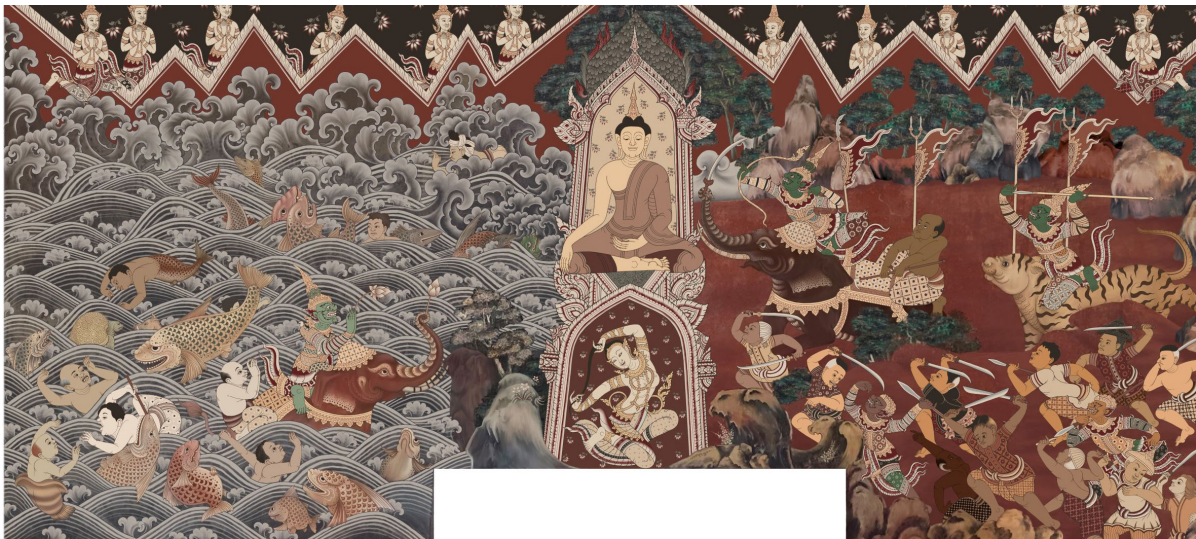
- สร้างแบบร่างสมบูรณ์ภาพมารผจญ อุโบสถเก่า วัดชมพูเวก วาดรายละเอียดและใส่ส่วนประกอบของภาพในส่วนที่ขาดหายไป โดยใช้แหล่งอ้างอิงจากผลที่ได้จากการสังเกตและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ทั้งนี้เบื้องต้นได้ทำการพิจารณาจากร่องรอยของภาพเดิมที่ยังคงอยู่ พบว่าในส่วนด้านบนของภาพปรากฏเค้าโครงแนวเส้นลันทา ซึ่งมีรูปแบบคล้ายคลึงกับส่วนพื้นผนังอุโบสถที่อยู่ทั้งทางด้านซ้ายและขวา โดยในส่วนด้านบนสุดเหนือภาพอดีตพุทธของพื้นผนังของอุโบสถนี้ จะเขียนเป็นตัวภาพเหล่านักสิทธิ์ วิหารธร หากเป็นส่วนที่แสดงภาพมารผจญนี้ ตามแบบแผนส่วนใหญ่มักจะนิยมแสดงเป็นเหล่าเทพเทวดามากกว่า อาจเนื่องจากสอดคล้องกับเนื้อหาที่ปรากฏในเรื่องรามารผจญนี้ ส่วนด้านบนของซุ้มเรือนแก้วที่เลือนหายไปนั้น ใช้วิธีการเทียบเคียงกับซุ้มที่ปรากฏในส่วนของภาพอดีตพุทธภายในอุโบสถแห่งเดียวกันนี้เพื่อใช้เป็นต้นแบบเพิ่มเติมส่วนที่ขาดหายไป

ภาพที่ 17 แสดงแบบร่างสมบูรณ์ภาพมารผจญ อุโบสถเก่า วัดชมพูเวก

Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

- ลงสีและเก็บรายละเอียดแบบร่างสมบูรณ์ภาพมารผจญ อุโบสถเก่า วัดชมพูเวก ใช้โครงสร้างที่ได้จากการวิเคราะห์ภาพนำมาใช้ ประกอบด้วย สีแดง สีดินแดง สีน้ำตาล สีดำ สีเขียว สีขาว สีเหลืองอ่อน และสีคราม โดยใช้เครื่องมือดูดสี (Eyedropper Tool) จากภาพต้นแบบ แล้วทำการปรับเพื่อเพิ่มความสดใสให้มากขึ้นจากของเดิม จากนั้นทำการเก็บรายละเอียดของภาพในแต่ละส่วนให้เรียบร้อยโดยพิจารณาจากภาพต้นแบบเป็นหลัก ด้านส่วนที่ลบเลือนหรือไม่ปรากฏแล้ว ใช้วิธีเทียบเคียงจากส่วนภาพอื่น ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันที่ปรากฏ ณ อุโบสถแห่งนี้ หรือถ้ากรณีไม่มีจุดที่ใกล้เคียงกันก็จะใช้วิธีเทียบเคียงจากงานจิตรกรรมฝาผนังแหล่งอื่นที่มีช่วงเวลาการสร้างที่ใกล้เคียงกันแทน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากร่องรอยของภาพจิตรกรรมฝาผนังนี้อย่างถี่ถ้วนแล้ว พบว่าแม้ส่วนด้านบนของภาพต้นแบบจะลบเลือนอย่างมาก แต่ยังปรากฏสีบางส่วนอยู่ทำให้รับรู้ได้ว่า สีส่วนที่อยู่ด้านบนสุดของภาพใช้โทนสีเข้มเป็นพื้น แต่ไม่ใช่สีแดงเข้มเช่นเดียวกันกับส่วนด้านบนสุดของพื้นผนังซ้ายขวาของอุโบสถ โดยเมื่อทำการเทียบเคียงสีแล้ว พบว่าส่วนสีด้านบนของภาพมารผจญมีความเข้มกว่า

ภาพที่ 18 ผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสัณนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก (ภาพมารผจญ)”

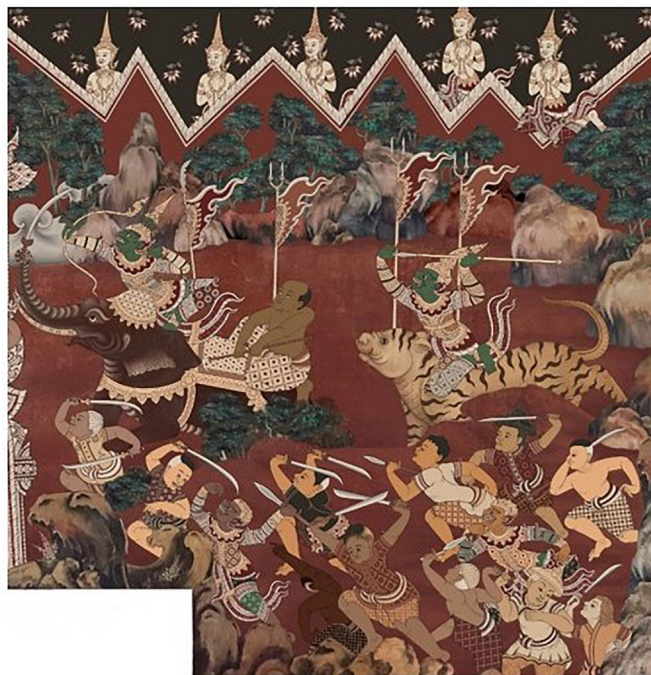
Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

ภาพที่ 19 แสดงรายละเอียดส่วนตรงกลางของผลงาน

“จิตรกรรมดิจิทัลสัณนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก (ภาพมารผจญ)”

Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

ภาพที่ 20 แสดงรายละเอียดส่วนด้านขวาของผลงาน
“จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก (ภาพมารผจญ)”

Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

ภาพที่ 21 แสดงรายละเอียดส่วนด้านซ้ายของผลงาน
“จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก (ภาพมารผจญ)”

Note: From © Thanapon Junkasain 04/03/2022

เมื่อทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก (ภาพมารผจญ)” กับภาพจิตรกรรมฝาผนังของเดิมแล้ว พบว่า ภาพโครงสร้างองค์ประกอบโดยรวม ตรงกับต้นแบบ ส่วนสีที่ใช้จะมีความใกล้เคียงกันกับต้นแบบในช่วงเริ่มเขียนขึ้น ประมาณไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ด้านรายละเอียดที่ยังคงปรากฏอยู่ในบางส่วนมีเค้าโครงเดิมอยู่ทำให้ผู้วิจัยสามารถคัดลอกได้ไม่ยากนัก จึงพยายามทำให้ใกล้เคียงของเดิมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้ยังมีบางส่วนของภาพที่สันนิษฐานว่าแรกเริ่มของภาพมารผจญในจิตรกรรมอุโบสถหลังเก่า วัดชมภูเวกน่าจะแตกต่างจากภาพจิตรกรรมที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2564) ยกตัวอย่างเช่น ลักษณะของกระแสน้ำที่ปรากฏทางด้านฝั่งซ้ายของภาพ ซึ่งจากข้อมูลที่ได้ทำการค้นคว้าพบว่าการเขียนซ่อมแซมภายหลังให้มีความเป็นธรรมชาติของสายน้ำมากขึ้นซึ่งรูปแบบนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับเทคนิคการเขียนน้ำในช่วงประมาณรัชกาลที่ 3 และ 4 ยุครัตนโกสินทร์จึงเป็นไปได้ว่าจิตรกรรมเดิมแรกเริ่มน่าจะมีลักษณะการเขียนเส้นน้ำที่เป็นระเบียบและชัดเจนกว่าที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้เองทำให้ ผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่าวัดชมภูเวก (ภาพมารผจญ)” ใช้เส้นที่ดูเป็นระเบียบและชัดเจนในการเขียนแสดงเป็นสายน้ำแทนที่จะใช้เส้นแบบเดียวกันกับที่ปรากฏอยู่ในอุโบสถ ณ ปัจจุบัน ทั้งนี้ สามารถสรุปเบื้องต้นได้ว่า ในด้านรายละเอียดที่ยังคงปรากฏอยู่นั้น ตัวผลงานฯ น่าจะมีความใกล้เคียงกับจิตรกรรมต้นแบบเดิมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 90 ในส่วนที่ขาดหายไปและผู้วิจัยได้ทำการสันนิษฐานขึ้นใหม่โดยอิงจากร่องรอยที่ยังมีปรากฏอยู่บ้างในภาพเดิม ผนวกกับข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เบื้องต้นผู้วิจัยพยายามสืบค้นและเทียบเคียงจากจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถหลังเก่า วัดชมภูเวกก่อน แล้วจึงลองเทียบเคียงกับจิตรกรรมฝาผนังจากแห่งอื่น ๆ ที่มีอายุใกล้เคียงกัน ทำให้ผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก (ภาพมารผจญ)” ที่มีการเพิ่มเติมในส่วนที่เลือนหายไปน่าจะใกล้เคียงกับส่วนที่ขาดหายไปจากต้นแบบไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 กล่าวโดยภาพรวม ผลงานฯ น่าจะใกล้เคียงกับต้นแบบในช่วงเวลาแรกเริ่มเขียนขึ้นประมาณร้อยละ 90 เป็นขั้นต่ำ และเมื่อนำผลงานฯ ไปประเมินเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน พบว่า ผลงานนี้ได้รับผลการประเมินใน “ระดับมาก” 3 ด้านด้วยกันคือ ด้านถ่ายทอดเนื้อหาเรื่องราว ด้านการมีคุณค่าต่อสังคมและชุมชน และด้านการส่งเสริมให้ผู้คนสนใจในวัดชมภูเวกมากขึ้น ส่วนด้านที่ผลงานนี้สามารถนำไปต่อยอดและพัฒนาในส่วนอื่น ๆ ต่อไปได้ และด้านการเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยได้ ได้รับผลการประเมินใน “ระดับมาก - ระดับมากที่สุด” นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังได้มีความเห็นเพิ่มเติมว่า ผลงานฯ มีความสวยงามเหมาะสม มีข้อสันนิษฐานที่สมเหตุสมผล ต้องการให้จัดทำผลงานแบบนี้ในส่วนทั้งหมดของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถแห่งนี้ รวมถึงผลงานนี้น่าจะส่งผลต่อสังคมและชุมชนได้ดีมากไปขึ้นอีก

เมื่อวิเคราะห์ความพึงพอใจจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 133 คน ที่รับชมผลงานและตอบแบบสอบถามผ่านสื่อออนไลน์ อันประกอบด้วย เพศชาย ร้อยละ 38.9 เพศหญิง ร้อยละ 54.9 เพศทางเลือก (LGBT) ร้อยละ 6.2 ร้อยละ 2.7 อายุน้อยกว่า 15 ปี ร้อยละ 12.4 อายุ 16 - 22 ปี ร้อยละ 32.7 อายุ 23 - 29 ปี ร้อยละ 18.6 อายุ 30 - 39 ปี ร้อยละ 30.1 อายุ 40 - 49 ปี ร้อยละ 3.5 อายุ 50 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 15.2 มีการศึกษาดำรงปริญญาตรี ร้อยละ 76.8 กำลังศึกษาปริญญาตรีหรือมีวุฒิปริญญาตรี ร้อยละ 6.3 ปริญญาโท ร้อยละ 1.8 ปริญญาเอกขึ้นไป ร้อยละ 23 เป็นนักเรียนหรือนักศึกษา ร้อยละ 14.2 มีอาชีพข้าราชการหรือพนักงานของรัฐ ร้อยละ 36.3 เป็นพนักงานบริษัท ร้อยละ 9.7 อาชีพธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 3.5 อาชีพค้าขาย ร้อยละ 4.4 อาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 0.9

อาชีพเกษตรกร ร้อยละ 8 อาชีพอื่น ๆ ร้อยละ 86.7 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 1.8 นับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ 3.5 นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 7.1 ไม่นับถือศาสนาใด ร้อยละ 0.9 นับถือศาสนาอื่น ๆ โดยจากกลุ่มตัวอย่างนี้มีจำนวนร้อยละ 15.9 ที่เข้าชมพุทธสถานหรือวัด เป็นประจำ มีเพียงจำนวนน้อยมาก คือ ร้อยละ 3.5 ที่ไม่เคยเข้าชมเลย ซึ่งมีผู้ไม่เคยเข้าชมหรือไม่รู้จักวัดชมภูเวกแห่งนี้เลยถึงร้อยละ 62.8

ทั้งนี้ในด้านข้อมูลความคิดเห็น ทศนคติ เกี่ยวกับรูปแบบผลงานฯ ของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ประเด็น “ความน่าสนใจของผลงานฯ” มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.23 = มาก ประเด็น “ความเหมาะสมในด้านรายละเอียดของผลงานผลงานฯ” มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.29 = มาก ประเด็น “ความเหมาะสมในด้านสีของผลงานฯ” มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.31 = มาก ประเด็น “ความเหมาะสมในการแต่งเติมในส่วนที่ขาดหายไปของผลงานฯ” มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.26 = มาก ประเด็น “ภาพรวมความพึงพอใจของผลงานฯ” มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.30 = มาก ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก (ภาพมารผจญ)” พบว่า ประเด็น “ผลงานสามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้” มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.38 = มาก ประเด็น “ผลงานนี้สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยได้” มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.48 = มาก ประเด็น “ผลงานนี้ทำให้ผู้คนสนใจในวัดชมภูเวกมากขึ้น” มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.26 = มาก ประเด็น “ผลงานนี้มีคุณค่าต่อสังคมและชุมชน” มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.43 = มาก ประเด็น “ผลงานนี้สามารถนำไปต่อยอดและพัฒนาในส่วนอื่น ๆ ต่อไปได้” มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.34 = มาก โดยเมื่อสรุปด้านความพึงพอใจต่อการรับชมผลงานฯ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ที่ 4.28 = มาก ส่วนด้านประโยชน์ที่ได้รับจากผลงานฯ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ที่ 4.38 = มาก เมื่อสรุปโดยรวมทั้งหมดของคะแนนความพึงพอใจและประโยชน์ที่ได้รับต่อผลงานสร้างสรรค์ “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก (ภาพมารผจญ)” มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ที่ 4.33 = มาก

สรุปผล

ภาพรวมของจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมภูเวก สร้างขึ้นราวสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย แต่มีการบูรณะอยู่หลายครั้ง โดยเฉพาะในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นเหตุให้รูปแบบภาพลักษณะที่แสดงออกมีความโน้มเอียงมาทางช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมากกว่าสมัยกรุงศรีอยุธยา ทั้งนี้ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2564) ด้านความสมบูรณ์ของภาพในจิตรกรรมฝาผนังแห่งนี้ สังเกตได้ว่าการลบเลือนอยู่ไม่น้อย โดยแต่ละภาพมีความลบเลือนแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ภาพที่เสียหายมาก ได้แก่ ภาพอดีตพุทธ, ภาพเทมีย์ชาดก ภาพที่ 2 (ภาพแรกทางด้านซ้ายจากทางเข้าอุโบสถ) ภาพพระมาลัยโปรดสัตว์นรก และภาพส่วนที่นำเสนอเรื่องวิรุฬชาดก นอกจากนี้ที่กล่าวมานี้ภาพที่เหลือมีการลบเลือนเสียหายเป็นบางส่วนเท่านั้น ซึ่งทำให้รับรู้โดยรวมของภาพได้

เนื้อหาของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถนี้ สามารถแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 4 กลุ่ม ด้วยกัน คือ 1) ภาพแสดงอดีตพระพุทธเจ้า 2) ภาพแสดงทศชาติชาดก 3) ภาพแสดงพระมาลัย และ 4) ภาพแสดงพุทธประวัติ โดยในการจัดวางตำแหน่งของภาพจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันกับการจัดวางตำแหน่งของภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยาตอนปลายและรัตนโกสินทร์ตอนต้นหลายแห่งที่ร่วมสมัยเดียวกัน เช่น วัดช่องนนทรี วัดใหม่เทพนิมิต วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร วัดราชสิทธิธารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร และ วัดปราสาท จ. นนทบุรี ฯลฯ

คือ มักจะนิยมนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวทศชาติชาดกไว้บริเวณส่วนห้อง พื้นผนังหรือผนังห้องระหว่างช่องหน้าต่าง ส่วนผนังหุ้มกลองหน้า นิยมแสดงภาพพุทธประวัติตอนมารผจญ ด้านผนังข้างเหนือขอบหน้าต่างทั้งสองข้างหรือบนคอสองนิยมเขียนภาพเทพชุมนุมหรือภาพอดีตพุทธที่แสดงเป็นภาพพระพุทธเจ้านั่งประทับเรียงเป็นแถว สอดคล้องกับยอดชายพรหมอินทร์ ที่อธิบายตำแหน่งดังกล่าวเอาไว้ว่า “ผนังด้านข้างช่วงบนติดฝาเพดานเขียนวิทยธร มีสินเทาคัน แล้วมีเทพชุมนุม 1-5 ชั้น ตามความสูงของฝาผนังช่วงเหนือหน้าต่างขึ้นไป ระหว่างช่องหน้าต่างและประตูเป็นภาพชาดก หรือพระพุทธประวัติเป็นตอน ๆ เรียงลำดับกันไป ส่วนฝาผนังด้านหน้าเขียนภาพมารผจญ ด้านหลังเขียนไตรภูมิหรือเสด็จจากดาวดึงส์” (Prom-inn, 2019, p. 4)

หากแต่อุโบสถเก่า วัดชมพูเวก ไม่ได้เขียนภาพไตรภูมิ หรือภาพโลกัณฐานที่ผนังหุ้มกลองหลังพระประธาน กลุ่มภาพทศชาติชาดกจัดวางตำแหน่งอยู่ในส่วนห้อง พื้นผนัง เริ่มจากตำแหน่งมุมผนังด้านซ้ายจากทางเข้าด้านหน้าอุโบสถ เรียงวนไปตามส่วนพื้นผนังจนถึงส่วนภาพที่อยู่ด้านขวาของประตูทางเข้าหน้าอุโบสถ ทั้งนี้สิ่งที่แตกต่างและน่าสนใจของภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถเก่า วัดชมพูเวก ในด้านการจัดวางตำแหน่งและเนื้อหาของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ร่วมสมัยเดียวกัน คือ

- 1) ไม่มีการแสดงภาพโลกัณฐานหรือไตรภูมิที่ตำแหน่งผนังหุ้มกลองด้านหลังตามคตินิยม แสดงเป็นซุ้มเรือนแก้วตรงส่วนกลางของภาพ ตรงกับตำแหน่งพระประธานภายในอุโบสถ ส่วนพื้นหลังโดยรวมแสดงเป็นลายดอกไม้ร่วงทางด้านซ้ายและขวาของภาพที่อยู่ระดับเดียวกันกับซุ้มเรือนแก้วแสดงเป็นภาพพระพุทธเจ้าขนาดใหญ่ โดยมีฉัตรอยู่ด้านหลังองค์ทั้งสองด้าน
- 2) การนำเสนอเนื้อหาทศชาติชาดกภายในอุโบสถนี้ จะแสดงเป็นคู่ในผนังเดียวกัน โดยแบ่งเรื่องออกจากกันด้วยเส้นสันเทหา แม้ว่าจะปรากฏการจัดวางในรูปแบบเช่นนี้ในบางแหล่ง เช่น วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร และวัดใหม่เทพนิมิต กรุงเทพมหานคร แต่จะไม่จัดคู่กันแบบนี้เกือบทั้ง 10 ชาดก โดยในอุโบสถแห่งนี้จะปรากฏเรื่องราวเพียง 2 ชาดกที่ไม่อยู่เป็นคู่ หากแต่จะแบ่งเนื้อหาของแต่ละเรื่องเป็น 2 ช่องผนังแทน ได้แก่ ผนังเรื่อง เตมียชาดก และเวสสันดรชาดก ที่เป็นเช่นนี้จึงได้สันนิษฐานว่าอาจเป็นเพราะสัดส่วนพื้นที่ของผนังที่แสดงเนื้อหาทศชาติชาดกเป็นคู่นี้ มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ ผู้สร้างสรรค์จึงดำเนินการจัดวางตำแหน่งของภาพเช่นนี้ก็ว่าได้
- 3) มีการนำเสนอเรื่องพระมาลัยอยู่ด้วย โดยปรากฏในส่วนห้อง พื้นผนังอุโบสถนี้ จำนวน 2 ช่องซึ่งการจัดวางเช่นนี้ไม่ค่อยปรากฏพบเห็นในกลุ่มภาพจิตรกรรมฝาผนังร่วมสมัยเดียวกัน
- 4) การเชื่อมโยงกันระหว่างส่วนห้อง พื้นผนังกับผนังหุ้มกลองหลัง คือ ในบริเวณด้านล่างของภาพผนังหุ้มกลองด้านหลังพระประธาน ส่วนใต้ฐานของพระพุทธเจ้า 2 พระองค์ ที่ประทับอยู่ทางด้านซ้ายและด้านขวาของภาพ มีการแสดงภาพทั้งสองฝั่งที่แตกต่างกัน ในส่วนตัวภาพพระพุทธเจ้าทางฝั่งขวาของพระประธานแสดงเป็นรูปสัตว์ในป่าหิมพานต์ และสัตว์ในจินตนาการต่าง ๆ ส่วนทางตัวภาพพระพุทธเจ้าฝั่งซ้ายแสดงเป็นภาพเปรตและสัตว์นรกต่าง ๆ โดยในส่วนนี้สันนิษฐานได้หลายประการด้วยกัน ประการที่ 1 อาจเป็นเจตนาของผู้สร้างสรรค์ที่จะแสดงภาพทั้งสองส่วนนี้เชื่อมโยงกับภาพพระมาลัยที่อยู่ติดกับผนังหุ้มกลองหลังทั้งสองฝั่ง เนื่องด้วยในส่วนภาพ

พระมาลัยที่อยู่ทางผนังฝั่งด้านขวาแสดงภาพพระมาลัยโปรดเทพยดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ส่วนทางผนังด้านซ้าย ซึ่งอยู่อีกฝั่งหนึ่งแสดงภาพพระมาลัยโปรดสัตว์นรก ถ้าเป็นเช่นนี้ หมายความว่า ผู้สร้างสรรค์เจตนาตั้งใจให้เกิดความเชื่อมโยงกันระหว่างส่วนห้อง ผนังกับผนังหุ้มกลองหลัง ประการที่ 2 อาจเป็นได้ว่า เปรียบองค์พระพุทธรูปที่อยู่นอกรั้วโลก กามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิ หรือไม่เช่นนั้น มีความเป็นไปได้ที่ผู้สร้างสรรค์ก็อาจจะเจตนาในการจัดวางภาพด้วยเหตุผลทั้งคู่ที่กล่าวมา

5) การแสดงจำนวนของพระพุทธรูปในภาพอดีตพุทธ ในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมพูเวกนี้ รวมได้เป็น 16 พระองค์ ซึ่งไม่ค่อยปรากฏ ทำให้สันนิษฐานถึงรายพระนามของอดีตพระพุทธรูปที่ผู้สร้างสรรค์ภาพเจตนาจะสื่อได้ไม่แน่ชัด แต่กรณีอดีตพุทธเจ้าจำนวน 16 พระองค์นี้ ก็มีการกล่าวถึง แต่อยู่ในรูปแบบของพระคาถาพระเจ้า 16 พระองค์

ด้านเทคนิควิธีการและรูปแบบการสร้างสรรค์ใช้กรรมวิธีแบบโบราณที่นิยมใช้ในการสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ การลงสีด้วยเทคนิคสีฝุ่นแบบปูนแห้ง ปิดทอง ตัดเส้นไล่สวดลาย ส่วนโทนสีประกอบด้วย สีดินแดง สีแดง สีน้ำตาล สีดำ สีเขียว สีขาว สีเหลืองอ่อน และสีคราม ทั้งนี้มีจำนวนหลายภาพที่ใช้สีดินแดงแสดงเป็นส่วนพื้นหลัง ในส่วนการเขียนตัวภาพตัวพระ ตัวนาง มีลักษณะโน้มเอียงมาทางช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้น สันนิษฐานว่าเป็นเพราะมีการเขียนบูรณะขึ้นใหม่ในช่วงเวลานั้น โดยจะใช้สีขาวหรือสีขาวนวลสำหรับผิวกาย ใส่เครื่องสูงแบบกษัตริย์ มีทั้งสวมขลุ่ยอดชัย ขลุ่ยเดินหน มงกุฎยอดน้ำเต้าเพียงโดยบางตัวภาพรูปแบบขลุ่ยไม่มีการแสดงของส่วนเกี้ยว แต่จะเป็นการตัดเส้นทองเป็นส่วนยอดขลุ่ยเลย โดยมีลักษณะรูปแบบการเขียนเครื่องทรงและการตัดเส้นรายละเอียดต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวได้สอดคล้องกับที่ น. ณ ปากน้ำ (No Na Paknam, 1978) ได้กล่าวถึงภาพจิตรกรรมฝาผนังแห่งนี้ไว้ว่า “การเขียนภาพบุคคลและสถาปัตยกรรมไม่ได้คำนึงถึงสัดส่วนที่เป็นจริง มุ่งเขียนเอาความรู้สึกมากกว่าจะให้ดูเหมือนจริง โครงสร้างของสีในภาพส่วนใหญ่เป็นสีดินแดง”

ส่วนรูปแบบของตัวอักษร มีการใช้ผิวกายด้วยสีเขียวเข้ม และเขียวอ่อน แต่งเครื่องสูงแบบกษัตริย์เต็มยศ โดยฉลององค์ทั้งแขนสั้นและแขนยาว เครื่องทรงทั้งหมดจะการใช้การลงสี ปิดทองและตัดเส้น ด้านเครื่องสวมศีรษะนั้น สวมมงกุฎยอดแบบใดไม่ปรากฏชัดเจน เนื่องจากภาพลบเลือน แต่สามารถสังเกตได้จากตัวภาพที่แสดงแทนพญาวสวัตติมารในภาพมารผจญได้ว่ามีลักษณะใกล้เคียงกับมงกุฎของตัวทศกัณฐ์ในการเขียนตัวภาพในเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งจะมีการเขียนใบหน้าขนาดเล็กเป็นชั้น ๆ ที่มงกุฎ ทั้งนี้มีการปรากฏเช่นเดียวกันในหลายแหล่งด้วยกันในตัวภาพที่แสดงแทนพญาวสวัตติมารของภาพจิตรกรรมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยประเด็นนี้ขัดแย้งกับ พิศาล บุนนาค และวีระโชติ ปันทอง ที่อธิบายถึงตัวภาพนี้ว่า “พญามารเป็นหัวหน้าขี่ช้างสวมขลุ่ยทรงยอดน้ำเต้า...” (Bunpuek & Panthong, 2019, p. 53)

ในด้านผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมพูเวก (ภาพมารผจญ)” ที่ได้สร้างสรรค์ขึ้น น่าจะมีความใกล้เคียงกับต้นแบบในช่วงเวลาแรกเริ่มเขียนขึ้นประมาณร้อยละ 90 เป็นอย่างน้อย ทั้งนี้เมื่อนำผลงานที่ได้มาให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ พบว่า ผลงานฯ มีความสวยงามและเหมาะสม มีข้อสันนิษฐานที่สมเหตุสมผล ผลงานนี้จะมีประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนได้มากขึ้นไปอีก รวมถึงสามารถนำเสนอต่อสาธารณะ

เพื่อให้บุคคลทั่วไปรับชมได้ ซึ่งผลของแบบสอบถามจากผู้รับชมผลงาน พบว่า ผู้ชมส่วนใหญ่รู้สึกว่าคุณภาพผลงานชิ้นนี้เป็นที่น่าพึงพอใจและมีประโยชน์มาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.33 เมื่อวัดผลเฉพาะด้านความพึงพอใจต่อการรับชมผลงาน พบว่า ผู้ชมมีความพึงพอใจโดยรวมในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.28 ส่วนด้านประโยชน์ที่ได้รับจากผลงาน โดยรวม ก็พบว่าผู้ชมรู้สึกว่าคุณภาพผลงานนี้มีประโยชน์ในระดับมากเช่นกัน โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.38 ทั้งนี้ผู้ชมส่วนใหญ่มีแนวคิดว่าคุณภาพผลงานนี้จะสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยได้ ในประเด็นนี้ได้คะแนนค่าเฉลี่ยมากที่สุดจากคำถามทั้งหมด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.48 ส่วนประเด็นที่ได้ผลคะแนนน้อยที่สุด คือ ด้านความน่าสนใจของผลงาน โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.23 ซึ่งยังอยู่ในระดับมากเช่นกัน ทำให้กล่าวโดยรวมได้ว่าทุกประเด็นที่ได้ทำการสอบถามกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมพูเวก (ภาพมารผจญ)” ได้ผลดีในระดับมากในทุกข้อ นอกจากนี้ความคิดเห็นส่วนใหญ่ที่ได้จากคำถามปลายเปิด พบว่า ผู้ที่ได้รับชมส่วนใหญ่มีความพึงพอใจและเห็นประโยชน์ในผลงานชิ้นนี้อย่างมาก โดยมีหลายความคิดเห็นเสนอแนะให้จัดทำผลงานในรูปแบบนี้ในแหล่งอื่น ๆ ที่มีภาพจิตรกรรมฝาผนังโบราณแบบนี้ ในอนาคต จากความเห็นที่ได้จากแบบสอบถาม ได้สอดคล้องกับเจตนาในการสร้างสรรค์ผลงานในครั้งนี้ คือ ต้องการให้ผู้รับชมสามารถที่จะรับรู้ความงามของจิตรกรรมฝาผนังโบราณได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดประสบการณ์ทางสุนทรียะส่วนบุคคล ซึ่งสิ่งนี้จะส่งผลให้ผู้คนทั่วไปเกิดความรู้สึกซาบซึ้ง อันก่อให้เกิดความรักและหวงแหนศิลปกรรมเหล่านั้นมากขึ้นด้วย นอกจากนี้ เทคนิคจิตรกรรมดิจิทัลยังทำให้เกิดแนวทางอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังโบราณ โดยไม่ต้องส่งผลกระทบเชิงกายภาพกับตัวต้นแบบอันทรงคุณค่านี้อีกด้วย และเพื่อให้ผลงานนี้ขยายผลไปยังวงกว้างมากขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมพูเวก (ภาพมารผจญ)” ไปประยุกต์ต่อเพื่อนำเสนอในรูปแบบอื่นเพิ่มเติม เบื้องต้นได้นำไปตัดต่อจัดทำเป็นสื่อเคลื่อนไหว ความยาว 6.13 นาที นำเสนอช่องทางเว็บไซต์ YouTube โดยบุคคลทั่วไปที่สนใจสามารถรับชมผ่าน URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kOf9EUhSDxQ> ได้โดยตรง นอกจากนี้จากข้อเสนอแนะที่ได้รับ ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะทำการสร้างสรรค์ผลงาน “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมพูเวก” ด้วยเทคนิคจิตรกรรมดิจิทัล ให้ครอบคลุมในทุกส่วนของภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้งอุโบสถแห่งนี้ และนำเอาผลงานที่ได้ไปประยุกต์ใช้ผ่านรูปแบบและเทคโนโลยีอื่น ๆ เช่น จัดทำเป็นงานแอนิเมชัน หรือนำเสนอผ่านเทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน (Virtual Reality) เป็นต้น เพื่อให้ผลงานมีความสมบูรณ์และน่าสนใจมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังมีแนวคิดเพิ่มเติมว่าควรจัดทำผลงานรูปแบบนี้ในแหล่งอื่นที่มีปัจจัยโดยรวมและปัญหาเช่นเดียวกับที่อุโบสถเก่า วัดชมพูเวก ต่อไปในอนาคตอีกด้วย

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่อง “จิตรกรรมดิจิทัลสันนิษฐานจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถเก่า วัดชมพูเวก ภาพมารผจญ” สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เกิดจากการได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ผู้เล็งเห็นความสำคัญของงานวิจัยนี้ และมอบทุนอุดหนุนวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2565 ในการดำเนินการให้แก่ผู้วิจัยในครั้งนี้

References

- Boonpradit, P. (2009). *Ubōsot [Chapel]*. Office of the Royal Society. <http://legacy.orst.go.th/?-knowledges=อุโบสถ-๑๗-กัณยายน-๒๕๕๒>.
- Bunpuek, P. and Panthong, W. (2019). *Phiphitphanphūmbānwatchomphūwēk Nonthaburī: Khrōng-kānphatthanā læphāiphāesārasonthēt Phūmpanyāthōngthin Nonthaburīsuksā: Phānchumchon Watchomphūwēk phūrasongsām Bōrikañhōngsamutsūchumchon [Folk Museum of Wat Chomphuwek Nonthaburi: Project for development and dissemination of information on local wisdom in Nonthaburi Studies: through the community of Wat Chomphuwek to promote library services to the community]*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Kingmanee, A. (2012). Wat Chom Phūwēk Nung Nai Rattana ‘ārām Khōng Nonthaburī. [Chompoowek Temple: One of Nonthaburi’s attraction]. *Knowledge is the lamp Journal*, 2, 13 -19.
- Kuisorn, W. (2020). Kānchat Wāng ‘ongprakōp Phāp Čittrakam Fā Phanang Thī Nēn Mummōng Sū Phraprathān Nai Phra ‘ubōsot Samai ‘ayutthayā Tōn Plā [The Composition of Mural Painting that Emphasizes the Axis to the Principal Buddha’s Image in the Ordination Hall of the Late Ayutthaya Period]. *Journal of The Faculty of Architecture King Mongkut’s Institute of Technology Ladkrabang* 31, 2, 15. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/arch-kmitl/article/download/237738/168285>.
- No Na Paknam. (1987). *Čitkamsamai ‘ayutthayātōnklānglætōnplāirayarāk Sakunchāngnonthaburī Na Watchomphūwēk læ Watprāsāt [Early and late Ayutthaya period painting Sakulchang Nonthaburi Wat Chomphuwek and Wat Prasat]*. Bangkok: Muang Boran.
- Poonjajayo, B. (2021, September 17), *Watchomphūwēk Čangwat Nonthaburī [Wat Chomphuwek, Nonthaburi Province]*. http://chompoowek.blogspot.com/p/blog-page_30.html.
- Prom-inn, Y. (2019). *Tamrā Čitkamthaipraphēnī [Textbooks, Thai traditional painting]*. Songkhla: Faculty of Fine and Applied Arts Thaksin University.